

УДК: [061.2:80(=16)](71)“1945/1954”

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СЛАВІСТИЧНИХ СТУДІЙ У КАНАДІ (1945–1954)

Руслан СІРОМСЬКИЙ*, **Ганна СІРОМСЬКА****

**Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000*

*Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн
e-mail: sir.ruslan@yahoo.com*

***Львівський державний університет внутрішніх справ
вул. Кривоноса, 1, Львів, 79008*

*Кафедра філософії та політології
e-mail: asiromska@yahoo.com*

У статті висвітлюються інституційне становлення та розвиток славістичних студій у повоєнній Канаді. Аналізуються обставини та причини актуалізації слов'янознавчих досліджень, зумовлених новою хвилею імміграції та прибуттям за океан авторитетних науковців зі східноєвропейських країн. Окреслюються основні напрями славістичних студій (русистика, полоністика, україністика) та називаються університети, в яких вони набули поширення. Визначається внесок канадських науковців, передусім українського походження, у розвиток славістичних студій. Коротко простежується історія заснування Канадської асоціації славістів і її друкованого органу.

Ключові слова: славістичні студії, Канада, університети, русистика, україністика, полоністика, Канадська асоціація славістів.

Повоєнний наплив іммігрантів до Канади стимулював дослідження у багатьох галузях гуманітарних наук, зумовивши потребу вивчення чи, принаймні, ознайомлення з історією та культурою “нових канадців”. Загалом у період з 1946 по 1952 рр. канадський уряд дав дозвіл на проживання у своїй країні понад двомстам тисячам “переміщених осіб” (*displaced persons*) зі Східної Європи, з-поміж яких ледь не половину становили представники слов'янських народів, у тому числі 39 тис. поляків та 32 тис. українців¹.

Збільшення кількості слов'янських груп у Канаді після Другої світової війни дало підстави сенаторові українського походження, історикові Павлу Юзику (1913–1986) стверджувати, що в канадській “етнічній мозаїці” з'явився “третій елемент” – аллофони (*allophones*) – канадці неанглосаксонського й нефранцузького походження, які зайняли провідні позиції у західних провінціях. За підрахунками П.Юзика, уже до 1961 р. “третій елемент” у Канаді становив 26 %, що лише на 4 % менше від загальної

¹ Stewart P. Postwar Refugee Movements and Canada [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.pier21.ca/wp-content/uploads/files/First_75_Years/research_refugees.pdf [10.09.2016].

кількості франкоканадців у державі, котрі претендували на особливий статус (англоканадців на той час налічувалось 44 %). Щобільше, у Саскачевані відсоток аллофонів, насамперед українців і поляків, сягав 53 %, Альберті – 49 %, а Манітобі – 48 %². Себто, кількісне зростання слов'янського елементу у Канаді і зміцнення суспільних позицій його окремих представників привернуло увагу наукової громадськості.

Таблиця 1
Динаміка чисельності основних слов'янських етносів у Канаді –
за переписами населення 1941 і 1961 рр.³

Слов'янський етнос*	Перепис 1941 р.	Частка в населенні країни (%)	Перепис 1961 р.	Частка в населенні країни (%)
Українці	305 929	2,66	473 337	2,6
Поляки	167 485	1,45	323 517	1,8
Росіяни	83 708	0,73	119 168	0,7
Чехи і словаки	42 912	0,37	73 061	0,4
Югослов'яни	21 214	0,18	68 587	0,4

Порушена у статті проблематика уже привертала увагу науковців. Зокрема, дослідження професора Манітобського університету Ярослава Рудницького “Славістичні студії у Канаді в 1950 р.” (“Slavic Studies in Canada in 1950”) один із фундаторів канадської славістики Володимир Кайе-Кисілевський назвав “необхідним і цінним джерелом для кожного славіста”⁴. Серед перших узагальнюючих праць з історії славістичних студій у Канаді варто також відзначити 16-сторінковий огляд Ватсона Кірконелла “Місце славістичних студій у Канаді” (“The Place of Slavic Studies in Canada”, 1958), написаний до щорічної конференції Канадської асоціації славістів й виданий у серії “Slavistica” Українською Вільною Академією Наук (УВАН)⁵. Пізніша історія канадської славістики, обставини заснування Канадської асоціації славістів висвітлені у публікаціях Віктора Буйняка, Володимира Кайе-Кисілевського, Станіслава Кірхсбаума, Ксенії Вощенко та інших дослідників⁶.

² *Yuzyk P.* Maiden Speech – “Canada: A Multicultural Nation”, March 3, 1964 // *Yuzyk P.* For a Better Canada: A Collection of Selected Speeches Delivered in the Senate of Canada and at Conferences in Various Centre across Canada. Toronto, 1973. P. 28.

³ Складено на основі Distribution of the Population, by Ethnic Group, Census Years 1941, 1951 and 1961 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www65.statcan.gc.ca/acyb02/1967/acyb02_19670197014-eng.htm [12.09.2016].

* У випадку з чехами і словаками, як і з югослов'янами, дані у джерелі наведені без поділу на окремі етноси. Чисельність інших слов'янських етносів у Канаді була суттєво меншою, наприклад, болгар: у 1941 р. тут проживало 3 260 осіб (0,03 % зі всього населення країни). Див.: Racial Origins of the Population, Census Years 1871 to 1941, with Percentage Distribution for 1941 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www65.statcan.gc.ca/acyb02/1947/acyb02_19470117013b-eng.htm [3.09.2016].

⁴ *Rudnycky J.* Slavic Studies in Canada in 1950. Winnipeg, 1950. P.8.

⁵ Див.: *Kirkconell W.* The Place of Slavic Studies in Canada: an Address to the Annual Convention of the Canadian Association of Slavists, Ottawa, June, 10, 1957. Winnipeg, 1958.

⁶ *Buyniak V.* Slavic Studies in Canada: An Historical Survey // Canadian Slavonic Papers. 1967. Vol. IX. No. 1 (Spring); *Kaye V.* The Canadian Association of Slavists. A Brief History // Canadian Slavonic Papers / Revue

Мета пропонованої статті – проаналізувати основні аспекти становлення і розвитку славистичних студій у повоєнній Канаді.

Один із зачинателів славистичних студій у Канаді професор Вільям Роуз (1885–1968) так охарактеризував масштаби нового наукового напрямку: “Славистичні студії – це, власне кажучи, не лише праця окремих індивідів чи знання однієї або більше слов'янських мов. Вони означають організовану діяльність-навчання і дослідження у коледжах чи університетських кафедрах, забезпечення відповідною кількістю кредитів і присвоєння ступенів; передбачають вивчення мови, літератури, історії (у найширшому сенсі), економіки, політології, географії (фізичної, економічної і людської) разом із фольклором, образотворчим мистецтвом, музикою й інституційним життям”⁷.

Бажання досліджувати історію, мову і культуру нових іммігрантів накладалося на їх прагнення “плекаати традиції свого походження, вивчати мову батьків та пізнавати своїх канадських співгромадян з культурними надбаннями, які вони привезли до Канади як внесок у спільну канадську культурну скарбницю”⁸ – це стало одним із визначальних чинників становлення і розвитку канадської славистики. Кожна організована слов'янська етнічна група у Канаді започатковувала в тій чи іншій формі вивчення рідної мови і культури⁹. Варто підкреслити, що серед іммігрантів виявилось чимало східноєвропейських мовознавців, істориків, культурологів, котрі до війни працювали у царині славистичних студій, а переїзд їх за океан був зумовлений головно політичними причинами. Загалом політична складова була не менш важливою у становленні й розвитку канадської славистики, ніж академічна, позаяк реалії “холодної війни” аж ніяк не могли її обійти¹⁰.

Міждержавні відносини між Канадою і Радянським Союзом, керівництво якого презентувало себе виразником інтересів цілого слов'янського світу, відразу після закінчення Другої світової війни вкрай загострилися через шпигунський скандал, відомий як “справа Гузенка”. У вересні 1945 р. керівник шифрувальної служби посольства Радянського Союзу лейтенант Головного розвідувального управління Ігор Гузенко (1919–1982) здався місцевій поліції, передавши правоохоронцям понад сотню засекречених документів про розгалужену радянську шпигунську мережу у Канаді¹¹. Відтак, канадські спецслужби почали уважно вивчати документи тих радянських громадян, у тому числі науковців, котрі мали намір відвідати Канаду. Так, влітку 1950 р. спалахнув дипломатичний скандал через заборону в'їзду в країну делегатів з Радянського Союзу, котрі мали взяти участь у Слов'янському конгресі – одному з найбільших у повоєнній історії Канади, що мав проходити у Макмастерському університеті (Гамільтон)¹². Подібні інциденти давали своєрідну поживу для комуністичної пропаганди, котра не стомлювалася критикувати дії канадської влади. Наприклад, “покривджені”

Canadienne des Slavistes. 1973. Vol.15; *Kirschbaum S.* Slavic Studies in Canada [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no7/03kirschbaum.pdf> [17.09.2016]; *Voshchenko K.* Contemporary Slavic Studies in Canada // *European researcher*. 2011. №6(9).

⁷ Цит. за: *Buyniak V.* Slavic Studies in Canada: An Historical Survey... P.3.

⁸ *Rudnycky J.* Slavic Studies in Canada in 1950... P.5–6.

⁹ *Buyniak V.* Slavic Studies in Canada: An Historical Survey... P.3.

¹⁰ *Kirschbaum S.* Slavic Studies in Canada [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no7/03kirschbaum.pdf> [17.09.2016].

¹¹ The Report of the Royal Commission to Investigate the Facts Relating to and the Circumstances Surrounding the Communication, by Public Officials and other Persons in Positions of Trust of Secret and Confidential Information to Agents of a Foreign Power. June 27, 1946. Ottawa, 1946 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.historyofrights.com/PDF/commission_report.pdf [27.08.2016].

¹² Український голос (Вінніпег). 1950. 5 липня.

представники слов'янських народів у Канаді неодноразово ставали об'єктом уваги голови Слов'янського комітету СРСР генерал-лейтенанта О.Гундорова¹³.

Час від часу перепало й окремим канадським славістам, чії дослідження не узгоджувалися з ідеями "слов'янської єдності", зокрема Ватсону Кіркконеллу (1895–1977)¹⁴. Так, автор біограми цього перекладача у "Шевченківському словнику" підкреслював, що В.Кіркконелл "перекручував творчість поета", а його перекладам властиві "штампи, ігнорування ритміки, невміння чи небажання глибоко проникнути в суть оригіналу"¹⁵. Натомість, Слов'янський комітет толерував тих славістів, котрі належали до так званого "прогресивного табору", як-от Джон Вір (Іван Вив'юрський; 1906–1983) чи Джон Бойд (Іван Бойчук; 1913 р.н.). У 1950 р. радянський Слов'янський комітет налагодив тісні контакти з Товариством об'єднаних українців Канади (ТОУК), яке дотримувалося прокомуністичних позицій¹⁶.

Міжнародною кон'юнктурою й прагненням накопичити якомога більше відомостей про сусіда з другого боку океану можна пояснити особливу увагу до вивчення російської мови, літератури й історії у повосній Канаді. Відомий громадський діяч і науковець Я.Рудницький з цього приводу зазначав: "Знання цієї мови [російської] необхідне для тих, хто бажає робити дипломатичну кар'єру, хто студіює політичні науки в Європі, а також для істориків, журналістів та інших. Тому майже кожен університет, в якому присутній славістичний напрям, має російський відділ"¹⁷. Лідерами у впровадженні російських студій були університети Британської Колумбії, Торонто, Західного Онтаріо у Лондоні (проф. Леонід Ігнат'єв), Квінс у Кінгстоні (проф. Валентина Кроткова). Втім, варто відзначити, що студії з русистики аж ніяк не мали всеосяжного характеру: літератори приділяли увагу лише творчості декількох російських поетів і письменників XIX ст. – О.Пушкіну, Ф.Достоевському, Л.Толстому, І.Тургеневу, тоді як література першої половини XX ст. у них особливого зацікавлення не викликала¹⁸.

Ситуація з вивченням славистики у Канаді не була особливою – так, у Сполучених Штатах станом на 1945 р. зі 150 інституцій, в яких студіювали слов'янські мови, 81 % пропонували виклади російською, ще 12 % – польською¹⁹. Історик М.Чубатий (1889–1975) з цього приводу зазначав: "Ніде на світі не панують такі реакційні та такі викривлені погляди на Росію та Україну, як на багатьох американських університетах. Погляди ці поширюють старі російські емігранти, що позаймали катедри та посади в американських наукових установах..."²⁰. Однак, крім власне цього чинника, значною мірою на такий стан справ впливав брак кваліфікованих викладачів інших слов'янських мов і літератур. Ситуація почала змінюватися лише після прибуття за океан європейських науковців з когорти переміщених осіб, котрі диверсифікували канадську славистику.

¹³ Український голос (Вінніпер). 1953. 8 квітня.

¹⁴ Див., наприклад: Українське життя (Торонто). 1945. 31 травня; 13 грудня.

¹⁵ Кіркконелл Ватсон // Шевченківський словник. У 2-х т. Київ, 1976. Т. 1. А– Мол. С.299.

¹⁶ Кикишев Н. Славянський комітет СССР // [Електронний ресурс] // http://www.hrono.ru/libris/lib_k/kik38.php [7.09.2016].

¹⁷ Rudnytsky J. Slavic Studies in Canada in 1950... P.6.

¹⁸ Zolobka V. Semi-Centenary of Slavics in the Canadian Learned Institutions Publications 1900–1950. Ottawa, 1958. P. 3.

¹⁹ Kaye V. The Canadian Association of Slavists. A Brief History // Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes. 1973. Vol. 15. P. 5.

²⁰ Цит. за: Рудницький Я. Українська славістика та її завдання // Смоль-Стоцький С. Завдання слов'янської філології й українська славістика / За ред. Я.-Б.Рудницького. Авґсбург, 1948. С.20.

Україністика в Канаді активно розвивалась у степових провінціях, що пояснюється більш-менш компактним проживанням у цьому регіоні україноканадців. Зокрема, за переписом 1941 р., українці становили 12,3 % населення Манітоби, 9 % – Альберти, 8,9 % – Саскачевану²¹. У перші повоєнні роки популяризаторами україністики в Канаді були, крім уже згаданого В.Кіркконелла, Персіваль Канді (1881–1947) та Флоренс Лайвсей (1874–1953), які здійснили переклади англійською мовою творів Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Ольги Кобилянської та ін.²². З 1949 р. під егідою Української Вільної Академії Наук (УВАН) в країні виходив неперіодичний славистичний збірник “Slavistica Canadiana”, який містив статті з історії, мовознавства, літератури, етнографії слов'ян.

Якщо українські студії концентрувалися на заході країни, то центром полоністики стали східні провінції. Саме в Монреалі та Оттаві переважно зупинилися представники польської повоєнної імміграції. На зламі 1940–1950-х років тут формувалася наймолодша галузь славістики – історія слов'янських етнічних груп у Канаді. Проблематика досліджень у цій царині охоплювала історію слов'янської імміграції за океан, внесок нових канадців у розвиток господарства та культури нової батьківщини²³.

Піонерами у впровадженні славистичних студій у Канаді стали університети Саскачевану та Британської Колумбії. Започаткування славістики у Саскачеванському університеті (Саскатун) пов'язане з іменем професора історії Східної Європи, громадського діяча Джорджа (Гео) Сімпсона (1893–1969), котрого називають “другом українців”²⁴. Завдяки йому, в університеті ґрунтовно вивчали історію країн Центрально-Східної Європи, а сам Дж.Сімпсон був редактором виданого 1939 р. нарису з історії України. Відділ слов'янських студій тут розпочав свою роботу 1945 р. під керівництвом професора Костянтина Генрі Андрусишина* (1907–1983). Завідувач відділу, котрий володів сімома мовами і мав робочі знання ще з чотирьох, був випускником Торонтського університету, дисертацію ж захищав у Гарварді. З його ініціативи у Саскачеванському університеті вперше було впроваджено курси української мови та літератури (до того часу українську мову не викладали у жодному зі славистичних відділів канадських університетів)²⁵. Завдяки перекладам К.Г.Андрусишина, англомовні канадці мали змогу ознайомитися з творами видатних українських поетів та письменників – від Тараса Шевченка до Миколи Хвильового. У Канаді славіст відомий також як автор виданого 1955 р. українсько-англійського словника. У 1964 р. К.Г.Андрусишин став першим українцем – членом Королівського товариства Канади²⁶.

У 1945 р. у Саскачеванському університеті впроваджено перший обов'язковий курс з українознавства, а як факультатив – вивчення польської мови. Станом на 1950/51 навч. р. у рамках слов'янознавства передбачалося вивчення таких курсів: історія слов'янських народів, російська й українська мови і літератури з наголосом на творчості Олександра Пушкіна та Тараса Шевченка відповідно (твори цих поетів

²¹ Тесля І. Українське населення Канади. Поселення і демографічна характеристика. Торонто, 1968. С.17.

²² Зорівчак Р. Канадська література і Т. Г. Шевченко // Шевченківський словник. У 2-х т. Київ, 1976. Т.1. А–Мол. С.274.

²³ Rudnycky J. Slavic Studies in Canada in 1950... P.7.

²⁴ Прымак Т. Gathering a Heritage. Ukrainian, Slavonic, and Ethnic Canada and the USA. Toronto, 2015. P. 132.

* Інколи прізвище дослідника подавали як *Андрусишен* (*Andrusyshen*).

²⁵ Constantine Andrusyshen [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/eng/peoples/cdd893212e0eb49b> [10.09.2016].

²⁶ Андрусишин Костянтин Михайлович [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrainians-world.org.ua/peoples/819e491964c728f6> [30.09.2016].

займали центральне місце у дослідженнях канадських славистів²⁷. До слова, історію у Саскачеванському університеті викладав Павло Юзик (1913–1986) – нащадок “першої хвилі” української еміграції до Канади. У 1958 р. П.Юзик захистив дисертацію з історії в університеті Міннесоти (США). З часом він став авторитетним фахівцем у галузі російської та радянської історії, а також відомим державним діячем (сенатор у 1963–1986 рр.)²⁸.

У 1945 р. з ініціативи та під керівництвом професора Джеймса Клер-Собела (1914–1973) було створено Відділ слов'янських студій в університеті Британської Колумбії (Ванкувер). Знавець багатьох європейських і східних мов Дж.Клер-Собел вважався одним із провідних славистів Канади²⁹. Завдяки допомозі фундації Рокфеллера, згаданий відділ став найбільшим славистичним центром у повоєнній Канаді (у 1950/51 навч. р. там уже працювало вісім професорів)³⁰. Чільне місце відводилося вивченню російської мови та літератури, а також радянській дійсності: плановій економіці, розвитку суспільного життя. Крім русистики, незначну увагу приділяли студіям з полоністики та порівняльній граматиці слов'янських мов. Варто відзначити, що в університеті Британської Колумбії існувала можливість вивчати слов'янську проблематику на основі перекладів англійською мовою.

У 1949 р. під керівництвом Ярослава Богдана Рудницького (1910–1995) розпочав свою роботу Відділ славистичних студій (*Department of Slavic Studies*) в університеті Манітоби (Вінніпег). За словами Президента Канадської асоціації преси етнічних груп Дж. Кіршбаума, саме цьому вченому “слов'яни [...] мають завдячувати зростанню своєї ваги у канадському суспільстві”³¹. Й справді, славистичні дослідження займали помітне місце у науковій спадщині вченого. У 1929–1937 рр. він вивчав слов'янську філологію у Львівському університеті, де під керівництвом професора Вітольда Ташицького (1898–1979) захистив докторат. З 1938 р. Я.Рудницький працював в Українському науковому інституті Берліна, у 1940–1945 рр. – в Українському Вільному Університеті (УВУ) у Празі, 1945–1948 рр. – у Гейдельберзькому університеті³².

Стараннями УВУ на еміграції Я.Рудницький видав “Вступ до слов'янознавства” (1948), в якому порушив питання балто-слов'янської мовної єдності, класифікації слов'янських мов, праслов'янської мови та прабатьківщини слов'ян³³. Того ж року за його редакцією опубліковано працю Степана Смалья-Стоцького (1859–1938) “Завдання слов'янської філології й українська славістика”, приурочену до десятої річниці з дня його смерті. Розмірковуючи над майбутнім української славістики, Я.Рудницький дійшов такого висновку: “Українська славістика має спростовувати, а іноді й просто перемогти шляхом наукової боротьби цілу низку шкідливих для об'єктивно-наукового пізнання слов'янської дійсності явищ у славистиці взагалі. Ці явища, в основному, зводяться до такого: 1) Помилкове розуміння об'єктивної дійсності через незнання фактів із життя й

²⁷ Rudnytsky J. Slavic Studies in Canada in 1950... P.21.

²⁸ Сіромський Р. Проблема збереження національної ідентичності канадських українців: концепція “третьої сили” сенатора П.Юзика // Наукові записки. Серія “Культурологія” (Проблеми культурної ідентичності: глобальний та локальний виміри). Матеріали міжнародної наукової конференції (23–24 квітня 2010 р., Острогор). Вип.5. 2010. С.394.

²⁹ Auty R. James Otto St. Clair-Sobell (1914–1973) // Slavonic and East European Review. 1973. Vol. 51. No 125. P.580–581.

³⁰ Rudnytsky J. Slavic Studies in Canada in 1950... P.14.

³¹ Professor J.B. Rudnycky. Sexagenarius (1910–1970) / Trib. by Y.Slavutych. Winnipeg, 1971. P.17.

³² Носко-Оборонів Т. Ярослав Богдан Рудницький. [Б.м.в.], 1992. С.13.

³³ Див. Рудницький Я. Вступ до слов'янознавства. Мюнхен, 1948.

історії українського чи інших народів; 2) Промовчування україністичної проблематики в наукових дослідках і організаційно-наукових заходах; 3) Застаріло-інертні погляди на явища з української дійсності; 4) Свідоме й тенденційне викривлення фактів із української мови, літератури, історії, культури тощо³⁴.

Викладені вище завдання української славістики Я. Рудницькому судилося реалізувати вже у Канаді, куди він емігрував 1949 р. Професор Альбертського університету Яр Славутич підкреслював: “Почалася українська наука в Канаді лише з приїздом сюди д-ра Ярослава Рудницького... [в особі якого] поєднано дві повно виявлені якості – сумлінний учений і діяльний організатор науки”³⁵. На 1950-ті роки припадають активні наукові пошуки вченого, що увінчалися публікацією низки досліджень і власних спостережень. У них Я. Рудницький звертав увагу наукової громадськості на тенденцію швидкої асиміляції слов'янських етносів, передусім українців. Запорукою збереження національної ідентичності дослідник вважав “дивних людей” – осіб, котрі “не закладали ані нових політичних партій, ані нових церков. Вони не відкривали нових конт [рахунків] у банках і не змінювали що півроку місця свого за мешкання [...]. Ці “дивні люди” закладали замість того музеї, архіви, бібліотеки, збирали матеріали до історії, мови, фольклору”³⁶. До того ж, Я. Рудницький є автором концепції багатомовної й багатокультурної Канади з двома офіційними (англійська та французька) та багатьма регіональними мовами (“ономастичний білінгвізм”)³⁷, за що його називають “батьком канадської багатокультурності”³⁸.

В університеті Манітоби, крім української, запровадили також вивчення російської та польської мов, під які передбачили кредити у навчальній програмі. Проте найпопулярнішими виявилися студії з української мови та літератури, до викладання яких був залучений професор Леонід Білецький (1882–1955). Так, у 1949/50 навч. р. найбільше студентів записалося на україністику – 78 із 120 тих, хто обрав славістичний напрямок³⁹. Подібна тенденція була цілком природною з огляду на етнічну специфіку регіону. До розбудови Відділу славістичних студій в університеті Манітоби долучилися українські громадські організації – йдеться про наповнення бібліотеки та надання кращим студентам стипендій. При Відділі славістичних студій був створений Архів слов'янської преси, куди у перший рік його функціонування надійшло 15 україномовних, по два польських і словацьких й одне хорватське видання⁴⁰.

Чи не найбільше праць зі славістики рідною мовою видавали україноканадці. Польський дослідник Вінцент Золобка навіть таку статистику: у 1941 р. українці опублікували шість праць, тоді як поляки – дві; 1946 р. українці – 8, поляки – 0; 1949 р. українці – 20, поляки – 0⁴¹. Професор В. Кіркконелл, здивований цим феноменом, саркастично критикував пасивність польських науковців: “Сьогодні понад п'ятдесят поль-

³⁴ Рудницький Я. Українська славістика та її завдання // Смаль-Стоцький С. Завдання слов'янської філології й українська славістика / За ред. Я.-Б. Рудницького. Авґсбург, 1948. С. 17.

³⁵ Professor J. V. Rudnytsky. Sexagenarius (1910–1970)... P. 5.

³⁶ Рудницький Я. З подорожей по Канаді, 1949–1959. Вінніпер, 1959. С. 4.

³⁷ Rudnytsky J. Multiculturalism and Multilingualism in Canada. Ottawa, 1983. P. 62.

³⁸ Детальніше про це див.: Сіромський Р. Питання багатокультурності та збереження національної ідентичності канадських українців у дослідженнях Ярослава Рудницького // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Київ. Вип. 18. 2009. С. 285–292.

³⁹ Rudnytsky J. Slavic Studies in Canada in 1950... P. 12.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Zolobka V. Semi-Centenary of Slavics in the Canadian Learned Institutions Publications 1900–1950. Ottawa, 1958. P. 17.

ських професорів, що проживають на еміграції в Канаді, неспроможні написати книги статей навіть в галузі інженерії⁴².

В Альбертському університеті (Едмонтон) розвитком славістики займався Відділ модерних мов (*Department of Modern Languages*). Основний наголос ставився на вивчення російської мови, курс якої почав читати у 1949 р. запрошений українець, уродженець Буковини, професор Орест Старчук (1915–1971), котрий водночас викладав і німецьку мову. У 1950 р. з 19 студентів, які записалися на вивчення чи удосконалення російської мови, 13 були українцями за походженням⁴³. Така ситуація свідчить, з одного боку, про відсутність достатнього зацікавлення русистикою в провінції Альберта, а з другого – про нестачу кваліфікованих викладацьких кадрів у російській діаспорі.

В університеті Торонто зародження славістичних студій пов'язане з ім'ям професора Б.Шора, котрий після війни викладав російську мову й історію. Завдяки гранту Фундації Рокфеллера (100 тис. дол.), у 1949 р. тут було створено Відділ слов'янських студій, який очолив професор Й.Одін. Студенти цього університету вивчали українську (Юліан Генік-Березовський (1906–1952), чеську, польську, церковнослов'янську мови. Щобільше, керівництво Торонтського університету висловлювало готовність у перспективі ввести у навчальний план курси з сербсько-хорватської та словацької мов⁴⁴.

У 1949 р. у Монреальському університеті (з французькою як основною мовою викладання) з ініціативи польських науковців Людвіка Кос-Рабцевіча-Зубковського (1914–1991) та Теодора Домарадського (1910–2001) було створено Центр слов'янських студій (*Centre d'Etudes Slaves*)⁴⁵, фінансований американською Науковою фундацією імені Падеревського. Завдання центру полягало у сприянні вивченню слов'янських мов й ознайомленні громадськості Канади й США з історією й культурою слов'янських народів⁴⁶. Серед викладачів українського походження тут у різний час працювали Дмитро Донцов (1883–1973; українська література), о.Іриней Назарко (1905–1976; історія української церкви) та Юрій Русов (1895–1961; українська культура)⁴⁷. Завдяки гранту Фундації Рокфеллера, у 1950 р. Відділ слов'янських студій створено на філософському факультеті Мак-Гільського університету у Монреалі (основна мова викладання – англійська). Традиційно для східних провінцій, тут домінували полоністика та русистика (історію Росії, наприклад, читав професор Мілош Младенович (1903–1984) – дослідник історії “холодної війни”)⁴⁸.

За підтримки Наукової фундації імені Падеревського того ж 1950 р. розпочалися славістичні дослідження і в університеті Оттави, де при філософському факультеті було створено Східно- й Південно-Європейський Інститут (*Institut Est et Sud European*). Програма славістичних викладів на 1950/51 навч. р. складалася з таких дисциплін: 1) *Вступні курси*: Канадська цивілізація. Проблеми імміграції. Польська мова (I і II курси);

⁴² *Zolobka V.* Semi-Centenary of Slavics in the Canadian Learned Institutions Publications 1900–1950. Ottawa, 1958. P.17.

⁴³ *Rudnycky J.* Slavic Studies in Canada in 1950... P.16–17.

⁴⁴ *Ibid.* P.24.

⁴⁵ *Szrod K.* Powojenna emigracja polskich artystów do Kanady – rozwój życia artystycznego w nowej rzeczywistości w latach 40 i 50 XX wieku (zarys problematyki w świetle prasy kanadyjskiej) // *Archiwum emigracji. Studia – Szkice – Dokumenty. Zeszyt 1–2 (12–13)*. Toruń, 2010. P.248.

⁴⁶ *Maurault O.* Le Centre d'Etudes Slaves de l'Université de Montréal // *Études Slaves et Est-Européennes / Slavic and East-European Studies*. 1956. Vol.1, No.1. P.5.

⁴⁷ *Rudnycky J.* Slavic Studies in Canada in 1950... P.27.

⁴⁸ *Milos Mladenovic* [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/milos-mladenovic> [23.09.2016].

2) *Мовознавство й методологія літератури*: Методологія літературних досліджень. Польська стилістика. Слов'янська і балтійська філологія (семінар); 3) *Література*: Польська література (I і II курси). Російська література. Слов'янські літератури; 4) *Історія*: Історія Польщі (I і II курси). Історія Росії; 5) *Цивілізації*: Географія й етнографія Південної і Східної Європи. Польська цивілізація. Слов'янські цивілізації. Візантійська й балканська цивілізації. Східне християнство. Правові системи слов'янських держав⁴⁹.

У 1950 р. славістичний відділ Оттавського університету очолив історик, колишній вояк УГА Володимир Кайе-Кисілевський (1896–1976). У 1924 р. він захистив у Віденському університеті докторську працю на тему “Українська шляхта XVII століття”, а після навчання у 1933–1936 рр. в Інституті слов'янських та східноєвропейських студій Лондонського університету – другий докторат на тему “Українське національне відродження в Австрії у 1772–1848 рр.”. Емігрувавши до Канади, В.Кайе-Кисілевський активно долучився до наукового і громадсько-культурного життя місцевої української громади, зокрема, очолював оттавське відділення Наукового товариства імені Шевченка. У перші повоєнні роки він написав і видав книги, присвячені етнічній структурі канадського суспільства: “Канадці сучасного європейського походження” (“*Canadians of Recent European Origins*”, 1945) і “Слов'янські групи у Канаді” (“*Slavic Groups in Canada*”, 1951). 10 червня 1950 р. на Слов'янському конгресі у Макмастерському університеті (Гамільтон) Володимира Кайе-Кисілевського – випускника Лондонської школи славістичних студій – було обрано новим головою Канадського відділення Американської асоціації викладачів слов'янських і східноєвропейських мов⁵⁰.

Ідея створення асоціації Канадських викладачів слов'янських мов, подібної до тієї, яка вже існувала у Сполучених Штатах, зародилася 21 травня 1946 р. на зустрічі славістів в університеті Торонто. Саме на ній було прийнято рішення про створення Канадського відділення Американської асоціації викладачів слов'янських і східноєвропейських мов (*American Association of Teachers of Slavic and East European Languages*)⁵¹. Перша конференція цієї асоціації відбулася 13 червня 1947 р. в університеті Торонто. Члени американської та канадської гілок асоціації підтримували тісні контакти, обмінюючись напрацюваннями та досвідом. У 1954 р. на зборах у Манітобському університеті канадські слов'янознавці (усього 26 осіб) заснували окрему Канадську асоціацію славістів (*Canadian Association of Slavists, CAS*), яка отримала статус дослідницького товариства⁵². Одним із її засновників був В. Кіркконнелл – на той час президент університету Акадія (1948–1964), організатор перших семи славістичних конференцій у Канаді. В.Кіркконнелл відомий своїми перекладами з польської (“Золота скарбниця польської лірики” (“*A Golden Treasury of Polish Lyrics*”, 1936) та української мов (“Похід князя Ігоря проти половців” (“*Prince Ihor's Raid Against the Polovtsi*”, 1947); “Поезії Тараса Шевченка” (“*The Poetical Works of Taras Shevchenko*”, 1964)⁵³. Свідченням заслуг перед українством стало присвоєння літератору звання *doctor honoris causa* Українського Вільного Університету та обрання його дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка.

⁴⁹ Rudnycky J. Slavic Studies in Canada in 1950... P.30.

⁵⁰ Martynowych T.O. Vladimir J. (Kaye) Kysilewsky and the Ukrainian Bureau in London, 1931–40: The Formative Years of a Canadian Civil Servant // Centre for Ukrainian Canadian Studies University of Manitoba. Series: Occasional Paper. 2010. No3. P.5.

⁵¹ Kaye V.J. The Canadian Association of Slavists. A Brief History // Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes. 1973. Vol. 15. P.5.

⁵² Ibid. P.6.

⁵³ Kirkconnell, Watson [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CK%5C1%5CKirkconnellWatson.htm> [23.09.2016].

Президентом CAS було обрано професора Оттавського університету В.Кайє-Кисілевського (1954–1955), а почесним президентом – авторитетного дослідника польської історії, зокрема польсько-німецьких відносин, В. Роуза (залишався ним до 1967 р.)⁵⁴. При виборі керівників виконавчих органів CAS до уваги брались не тільки академічні здобутки, а й етнічне походження та регіональне представництво⁵⁵ (див. табл. 2).

Таблиця 2

Керівництво CAS, 1954 р.⁵⁶

Посада	Учений	Академічний заклад
Почесний президент	Вільям Роуз	Університет Британської Колумбії
Президент	Володимир Кайє-Кисілевський	Університет Оттави
Перший віце-президент	Джеймс Клер-Собелл	Університет Британської Колумбії
Другий віце-президент	Леонід Ігнат'єв	Університет Західного Онтаріо
Третій віце-президент	Теодор Домарадський	Університет Монреалю
Секретар-скарбник	Павло Юзик	Університет Манітоби
Помічник секретаря	Павел Вичинський	Університет Оттави

Установчий комітет, 1954 р.

Володимир Кайє-Кисілевський (керівник)	Університет Оттави
Ярослав Рудницький	Університет Манітоби
Валентина Кроткова	–

Видавничий комітет, 1954 р.

Джордж В. Сімпсон	Університет Саскачевану
Юрій Луцький	Університет Торонто
Леонід Ігнат'єв	Університет Західного Онтаріо

З 1956 р. почав виходити офіційний журнал Канадської асоціації славистів “Canadian Slavonic Papers”, перші п'ять випусків якого редагував ще один українець – професор Юрій Луцький (1919–2001) – у майбутньому директор Канадського інституту українських студій (КІУС; 1976–1982). Перший номер журналу, який побачив світ у видавництві

⁵⁴ In Memoriam. William John Rose 1885–1968: A Tribute // Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes. 1968. Vol.10. No2. P.111.

⁵⁵ Harasymiv B. CAS Hits Half-Century mark in 2004 [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://sites.ualberta.ca/~csp/cas/nletters/Harasymiv_CAS_Hits_Half.pdf [15.08.2016].

⁵⁶ Складено на основі: Canadian Association of Slavists Executives, 1954–1973 [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://sites.ualberta.ca/~csp/cas/pdfs/CAS_executives_1954to1973.pdf [17.09.2016].

Торонтського університету, містив здебільшого матеріали, презентовані на щорічній конференції CAS⁵⁷.

Здійснений огляд дає підстави стверджувати, що становлення славістики у Канаді як окремого напрямку гуманітарних досліджень припадає на перші повоєнні роки. Інтерес до славістичних студій зумовлений цілим комплексом причин, насамперед зростанням чисельності вихідців із слов'янських народів у Канаді, імміграцією низки авторитетних науковців-славістів з Європи та практичною потребою у вивченні слов'янської культурної спадщини. Все це визначило три основні напрями славістичних студій: русистику, україністику та полоністику. Чи не найбільший внесок у розвиток славістичних студій зробили канадські науковці українського походження К.Г. Андрусин, В.Кайс-Кисілевський, Я.Рудницький, які стояли біля витоків славістики у Канаді.

RISE AND DEVELOPMENT OF SLAVIC STUDIES IN CANADA (1945–1954)

Ruslan SIROMSKYI*, Hanna SIROMSKA**

**The Ivan Franko National University of Lviv,
1 Universytetska str., Lviv 79000, Ukraine
the Chair of Modern and Contemporary History of Foreign Countries
e-mail: sir.ruslan@yahoo.com*

***Lviv State University of Internal Affairs,
1 Kryvonosa str., Lviv 79008, Ukraine
the Chair of Philosophy and Politology
e-mail: asiromska@yahoo.com*

Slavic studies institutional rise and development in postwar Canada are described in the article. The circumstances and reasons of current interest in Slav researches caused by new immigration wave and arrival from East-European countries across ocean of a string of competent scientists are analyzed. The authors indicated main directions of Slavic studies (Russian, Polish and Ukrainian studies) and named Universities where they're spreading. The merits of Slavic studies' development by Canadian scientists and first of all Ukrainian descent are traced. A history of Canadian Association of Slavists foundation and it's periodical is presented in short.

Key words: Slavic studies, Canada, Universities, Russian studies, Ukrainian studies, Polish studies, Canadian Association of Slavists.

⁵⁷ Strong J. Canadian Slavonic Papers. A Brief History // Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes. 1973. Vol. 15. P. 1.

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ СЛАВИСТИЧЕСКИХ СТУДИЙ В КАНАДЕ (1945–1954)

Руслан СИРОМСКИЙ*, **Анна СИРОМСКАЯ****

**Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов, 79000
Кафедра новой и новейшей истории зарубежных стран
e-mail: sir.ruslan@yahoo.com*

***Львовский государственный университет внутренних дел
ул. Кривоноса, 1, Львов, 79008
Кафедра философии и политологии
e-mail: asiromska@yahoo.com*

В статье освещаются институциональное становление и развитие славистических исследований в послевоенной Канаде. Анализируются обстоятельства и причины актуализации славяноведческих исследований, обусловленных новой волной иммиграции и прибытием за океан ряда авторитетных ученых из восточноевропейских стран. Определяются главные направления славистических исследований (русистика, полонистика, украинистика) и называются университеты, в которых они получили свое распространение. Определяется вклад канадских ученых, прежде всего украинского происхождения, в развитие славистических студий. Вкратце прослеживается история создания Канадской ассоциации славистов и ее печатного органа.

Ключевые слова: славистические студии, Канада, университеты, русистика, украинистика, полонистика, Канадская ассоциация славистов.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.16
Прийнята до друку 17.11.16